

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Алла Степаненко – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри німецької мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Наукові інтереси: технології навчання іноземної мови, когнітивна лінгвістика.

УДК 372.881.111.22.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Тетяна ТОКАРЕВА (Кропивницький, Україна)

Т.С.Токарева. Організація самостійної роботи учнів при вивченні німецької мови.

У статті розглядаються особливості організації самостійної роботи учнів під час вивчення німецької мови, зокрема подаються форми, прийоми та методи самостійної роботи над засвоєнням лексичних одиниць як ізольовано, так і під час роботи над текстами для читання; подається огляд проведених досліджень з даної проблематики та узагальнюється практичний досвід організації самостійної роботи учнів в умовах середньої загальноосвітньої школи.

Ключові слова: самостійна робота, діяльність, самоосвіта, навчальна діяльність, самовдосконалення, мовний матеріал, лексичні одиниці, текст для читання.

Tetiana Tokareva. organization of independent work of pupils during the study of German.

In the article the features of organization of independent work of pupils are examined during the study of German, in particular forms, receptions and methods of independent prosecution are given of mastering of lexical units both isolated and during the prosecution of texts for reading; a review undertaken studies is given from this range of problems and practical experience of organization of independent work of pupils is summarized in the conditions of high general school.

Key words: independent work, activity, self-education, educational activity, self-perfection, language material, lexical units, text for reading.

Т.С.Токарева. Организация самостоятельной работы учащихся при изучении немецкого языка.

В статье рассматриваются особенности организации самостоятельной работы учащихся во время изучения немецкого языка, в частности трактуются формы, приемы и методы самостоятельной работы над усвоением лексических единиц как изолированно, так и во время работы над текстами для чтения; подан обзор проведенных исследований по данной проблематике а также обобщается практический опыт организации самостоятельной работы учеников в условиях средней общеобразовательной школы.

Ключевые слова: самостоятельная работа, деятельность, самообразование, учебная деятельность, самоусовершенствование, языковой материал, лексические единицы, текст для чтения.

Серед завдань, які висуваються до системи середньої освіти, важливе місце займає формування у підростаючого покоління вже за час шкільного навчання навичок та вмінь самоосвітньої діяльності, готовності до самоосвіти. Самоосвіта розглядається у нашому суспільстві на сучасному етапі його розвитку як необхідна якість творчої особистості, яка готова після закінчення школи активно долучитися до соціально-економічного життя країни.

Враховуючи вищесказане особливої актуальності набуває як теоретичне осмислення проблеми самоосвіти стосовно навчального процесу *іноземна мова*, так і практична організація самоосвітньої навчальної діяльності учнів у процесі вивчення німецької мови в умовах середньої школи.

Мета статті – розглянути та узагальнити матеріал про особливості, форми та методи організації самостійної роботи учнів над засвоєнням лексичних одиниць німецької мови та під час читання навчальних текстів.

В методиці навчання іноземних мов розвиток у школярів потреби у подальшій самоосвіті, самовдосконаленні і самовихованні розглядається як невід’ємна складова частина всього навчально-виховного процесу при навчанні іноземної мови. У даному контексті особливого значення набуває точка зору спеціалістів у галузі дидактичної проблеми самоосвіти. «Із прогностичних позицій дидакти (А.К.Громцева, Б.Ф.Райський, М.М.Скалкін) визнають, що самоосвітня діяльність повинна бути одним із обов’язків всіх членів суспільства. Під самоосвітою як педагогічно орієнтованим на шкільну дійсність явищем розуміється «оволодіння знаннями з ініціативи самої особистості по відношенню до

предмета занять (чим займатися), обсягу і джерел пізнання, встановлення тривалості і часу проведення занять, а також вибору форми задоволення пізнавальних здібностей та інтересів».

На думку дидактів, середня школа повинна не тільки виробити у дітей основи самоосвітньої діяльності, забезпечивши реалізацію дидактичного принципу переходу від навчання до самоосвіти, а й сформувати в учнів готовність до самоосвіти на основі органічного включення їх самоосвітньої діяльності безпосередньо у навчальний процес. При цьому методи навчання повинні бути значною мірою орієнтовані на активну самостійну пізнавальну діяльність [10:8]».

На думку Вишневецького О.І. першоосновою діяльності є певне ставлення суб'єкта до предмета у функціонуванні системи «учень – предмет». «Ставлення до предмета формується в людини на основі певних потреб, пов'язаних з її життєдіяльністю. Для розв'язання своїх важливих проблем людина вступає у контакт з предметом, робить його об'єктом свого впливу, підпорядковує своїм інтересам. Рівень зацікавленості ним визначається його значущістю для людини. Потреби учня у засвоєнні навчального предмета відображають протиріччя між тим, що він знає, чим володіє, що вміє, і тим, що він ще повинен узнати, чим повинен оволодіти, що повинен уміти. Це рушійна сила навчально-виховного процесу, джерело діяльності, а отже, й передумова формування особистості. Розв'язання протиріччя веде до тимчасової рівноваги системи, після чого настає новий цикл діяльності. Таким чином, система «учень – предмет» є ареною виникнення і розв'язання ланцюга суперечностей, які задаються ззовні, а розв'язуються самим учнем [3:22]».

«Засвоєння навчального предмета розглядається як задоволення певних навчально-виховних потреб учня. Докладаючи зусиль, учень переборює бар'єр незнання і йде від нього до знання, до оволодіння. У широкому плані такий процес реалізує постійну потребу людини до подолання труднощів, закладену в ній еволюцією. Таким чином, навчально-виховні потреби учня трактуються як особисті, власні потреби, задоволення яких є насамперед його власною справою. Виконуючи навчальне завдання – усне чи письмове – відбувається перетворення соціального досвіду (володіння іноземною мовою) в особистісний досвід учня. Досвід закріплюється в пам'яті і реалізується учнем у його діяльності [3:23]».

У процесі життєдіяльності, впливаючи на зовнішнє середовище, людина «мобілізує цілий арсенал своїх якостей і функцій, що стосуються розумової, вольової, емоційної та фізичної сфер, включає в діяльність свої потреби, механізми пам'яті, творче мислення, здібності, вольові якості, уяву, почуття, допитливість, спостереження, смаки, духовні й фізичні сили [3:24]». У процесі діяльності ці функції удосконалюються та зміцнюються. «Чим більше людина тренує своє мислення, волю, уяву, ініціативу, тим ширшими стають її можливості у цих сферах. Так відбувається процес розвитку людини, що передбачає розширення і вдосконалення таких індивідуальних якостей, які необхідні їй для успішного впливу на зовнішнє середовище і на саму себе. Усе це стосується і навчально-виховного процесу [3:24]».

Поняття «готовність до самоосвіти» включає такі компоненти: «глибокі та міцні загальноосвітні знання, які є фундаментом самостійної пізнавальної діяльності; діючі мотиви, стійкі пізнавальні інтереси, нахили, установки, усвідомлення особистої значимості постійного поповнення знань; розвинені навички самостійного оволодіння знаннями і вміннями при використанні різних джерел і в різних формах самоосвіти (читанні, слуханні, спостереженні, експерименті та ін.); сформовані операції розумової діяльності (аналіз, порівняння, виокремлення суттєвого, синтез, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, абстрагування та ін.), виокремлення проблем і вибору шляхів їх вирішення; уміння самоорганізації пізнавальної діяльності (вибір джерел пізнання і форм самоосвіти, планування, організація робочого місця, саморегуляція, самоконтроль, самооблік та ін. [10:9]». Всі названі компоненти поняття «готовність до самоосвіти» є актуальними щодо предмету «іноземна мова» і розглядати їх необхідно на кожному етапі навчання.

Формуванню в учнів готовності до самоосвіти з іноземної мови сприяють наступні фактори: значне розширення сфер співробітництва нашої країни із зарубіжними країнами,

зростання кількості спільних підприємств та фірм, спілок, збільшення кількості контактів між містами; включення до міжнародних акцій на захист миру, навколишнього середовища та ін. найширших верств населення; більш широке залучення громадян нашого суспільства до культури, літератури, мистецтва і наукової думки народів зарубіжних країн [10:10].

Важливість формування у школярів готовності до самоосвіти визначається специфікою оволодіння іноземною мовою – «іноземна мова - це не той предмет, якого можна навчити, а той предмет, якого треба навчитися» (М.Уест); колективними формами навчання та індивідуальним характером засвоєння виучуваної мови; індивідуальним стилем навчальної діяльності учнів при оволодінні іншомовними мовленнєвими засобами та індивідуальним стилем спілкування (як усно-мовленнєвого, так і опосередкованого), а також індивідуальним стилем використання кожним учнем мовних засобів під час усно-мовленнєвого спілкування.

Специфіка навчального предмета «іноземна мова» в умовах середньої школи полягає у цільовій спрямованості змісту навчання на іншомовне усно-мовленнєве спілкування. Саме «здатність здійснювати спілкування на виучуваній мові формується у школярів у процесі навчальної діяльності на основі засвоєння ними мовного матеріалу (лексичного, граматичного, фонетичного), мовленнєвого матеріалу (цілісних речень або слів та словосполучень, які виступають у їх функції а також зв'язних текстів) і дій з цим матеріалом із продукування та розпізнавання якогось предметного змісту, співвіднесеного із темою чи ситуацією, з метою впливу на партнера по спілкуванню [1:6]». Оскільки засоби спілкування, якими оволодівають і реально володіють учні, є обмеженими, то виникає бар'єр реалізації дидактичного принципу переходу від навчання до самоосвіти.

Із сказаного слідує, що реалізацію дидактичного принципу переходу від навчання до самоосвіти стосовно навчального предмету «іноземна мова» в умовах середньої школи є доцільним опосередкувати організацією самоосвіти учнів, яка повинна бути підпорядкована в першу чергу повному засвоєнню кожним учнем відповідно до його індивідуальних особливостей та індивідуальних темпів мовного та мовленнєвого матеріалу і дій із цим матеріалом із продукування і розпізнавання конкретного предметного змісту [10:11].

Фахівці у галузі психологічної теорії навчальної діяльності (Т.В.Габай, М.М.Гохлернер, І.А.Раппопорт) відзначають, що діяльність самоосвіти може мати місце лише в тому випадку, якщо учень усвідомлює цю діяльність як таку, ставить перед собою відповідні цілі і так чи інакше організує їх досягнення. Методисти (А.А.Миролюбов, Г.В.Рогова, Л.З.Якушина) приділяють особливу увагу фактору самостійності учнів при вивченні іноземної мови, оволодінню ними узагальненими способами діяльності стосовно навчального предмету «іноземна мова», формуванню в них уміння без допомоги вчителя планувати та здійснювати навчальну діяльність на уроці та вдома. Вирішальна роль у формуванні самостійності учнів під час засвоєння іноземної мови належить, на думку методистів, самостійній роботі та її організації як на уроці, так і в позаурочний час, умінню учнів самостійно працювати з навчальними матеріалами.

Реформа загальноосвітньої школи поставила завдання виробити у школярів самостійність мислення. «Необхідно навчити учнів орієнтуватися у потоці інформації, самим здобувати знання, користуючись раціональними прийомами роботи з книгою та іншими джерелами, узагальнювати різні матеріали, давати їм оцінку [8:40]».

Вже на початковому етапі необхідно приділяти увагу тому, чи вміє учень слухати, повторювати, порівнювати, доводити. За необхідності вчитель може допомогти учням: дати пораду, як описати картину (з чого розпочати, чим закінчити, як користуватися зразками під час опису), як скласти свою розповідь, як користуватися словником. Такі поради доцільно розмістити у кабінеті німецької мови на стенді «Учись навчатися». Учні можуть їх використовувати під час самостійної підготовки завдань. На уроках варто застосовувати різні картки-опори: ключові слова, плани-схеми та ін. Зазвичай до теми складається кілька таких карток, при допомозі яких діти можуть висловлюватися стосовно різних проблем, правильно формулюючи своє висловлювання [8:40].

Для оволодіння німецькою мовою в обов'язки програми учень повинен засвоїти певний запас слів і навчитися вільно ними користуватися. Накопичення запасу слів, необхідного для

практичного використання іноземної мови як засобу спілкування, так як і набуття знань з інших аспектів мови, досягається тільки у результаті наполегливої щоденної роботи.

«Успішність учнів зі іноземної мови залежить не тільки від їх уважного ставлення до занять у класі, від сумлінного виконання ними домашніх завдань, від їх волі до подолання труднощів, але головним чином від того, наскільки учитель зумів привчити учнів до щоденної наполегливої самостійної роботи над вивченням іноземної мови, наскільки правильними є ті методичні прийоми, якими учні користуються у процесі самостійної роботи [2:35]». Учень повинен зацікавитися роботою над лексикою і зрозуміти, що запам'ятовування слів не повинно бути механічним, що кожне слово повинно бути зрозумілим, правильно вимовленим, прочитаним і написаним. Лише після того, як слово отримує у свідомості учня чіткий змістовий, слуховий та графічний образ, слід розпочинати роботу над його запам'ятовуванням.

Для запам'ятовування лексики дуже важливою є участь всіх видів пам'яті: зорової, яка тренується шляхом читання чи написання слів; слухової, яка розвивається під час сприйняття іноземної мови на слух і у процесі усного мовлення; моторної, участь якої пов'язана з роботою органів мовлення і актом письмової фіксації слів, і, нарешті, логічної, при допомозі якої відбувається повне осмислення і всебічне обдумування засвоєного матеріалу.

Робота над лексикою має відбуватися паралельно в двох напрямках: вчити окремі, ізольовані слова і працювати над лексикою в тексті. Запам'ятовування окремих слів має деякі труднощі. Така робота не проводиться із жодної іншої навчальної дисципліни, але вона має першочергове значення при вивченні іноземної мови, оскільки не можна обмежуватися розумінням слова у даному конкретному контексті, на знаючи основних значень окремого слова як самостійної одиниці словникового запасу мови. Для засвоєння ізольованих слів дуже важливим є їх розташування у певній системі, оскільки це полегшує запам'ятовування. Досвід показує, що слова, згруповані за тематичним принципом, запам'ятовуються легше і засвоюються більш міцно, ніж слова, які не об'єднані тематичною єдністю. Тому слід привчити учнів у першу чергу запам'ятовувати слова переважно в їх тематичному зв'язку. З цією метою слід навчити учнів складати свій власний словник і розташовувати в ньому слова за окремими темами [2:36].

Спочатку робота стосовно укладання такого словника повинна проводитися у класі, під керівництвом учителя; у старших класах учні повинні виконувати цю роботу самостійно. Необхідно вимагати від учнів засвоєння іменників у називному відмінку однини з означеним артиклем, а також запам'ятовувати форми множини і закінчення родового відмінка; дієслів у неозначеній формі, сильних дієслів німецької мови у трьох основних формах. Слід звертати увагу учнів на те, що у випадку розбіжності керування дієслів в німецькій та українській мовах необхідно враховувати особливості керування такого дієслова. Прикметники слід запам'ятовувати в короткій формі і звертати особливу увагу на ступені порівняння, які відхиляються від норм. Запам'ятовування прийменників повинно бути тісно пов'язане із знанням їх багатозначності та із врахуванням їх керування [2:37]. «Виховуючи в учнів інтерес до самостійної роботи над лексикою, необхідно забезпечити розуміння того, що слова як будівельний матеріал мов, можуть виражати завершену думку лише при допомозі граматичних засобів, які разом із основним словниковим фондом мови складають її основу, сутність її специфіки. Отже, під час роботи над лексикою учні повинні правильно використовувати правила словозміни і правила поєднання слів у реченні [2:38]».

Для самостійної роботи щодо засвоєння лексики, яка вивчається, та розвитку навичок усного мовлення можна рекомендувати наступну систему усних та письмових вправ, ефективність яких підтверджується практикою: 1) багаторазове читання вголос тексту, що містить лексику, яку учні повинні засвоїти, а також читання раніше опрацьованих розділів з метою повторення; 2) складання коротких нескладних речень на німецькій мові з використанням нових слів (усно та письмово); 3) постановка запитань на німецькій мові за змістом прочитаного тексту з використанням у них слів, які тренуються, відповіді на ці питання (усно та письмово); 4) складання на українській мові нескладних речень, які включають слова, що закріплюються, усний чи письмовий переклад цих речень на німецьку

мову в стверджувальній, заперечній та питальній формі (за умови, якщо це можливо по змісту); 5) складання нескладного зв'язного тексту на певну тему з максимальним використанням слів, вивчених у зв'язку із даною темою [2:38].

Цілі та завдання вивчення німецької мови, особливості змісту і методики викладання предмета на старшому етапі навчання, а також педагогічні фактори обумовлюють необхідність повторення та систематизації визначеного програмою мовного матеріалу, цілеспрямовану, керовану його активізацію у процесі виконання вправ всіх типів. Це, в свою чергу, вимагає удосконалення методики роботи з навчальними текстами, інтенсифікації самостійної роботи учнів, постійного контролю їх навчання з усіх видів мовленнєвої діяльності і аспектів мови, виховання в них зацікавленого ставлення до збагачення свого словникового запасу [7:23].

Велике значення для вирішення таких завдань має принцип комплексності у навчанні, під яким розуміється взаємообумовленість напрямків навчання всіх видів мовленнєвої діяльності і всіх аспектів мови при збереженні специфіки і основної цілеспрямованості кожного з них окремо (П.Б.Гурвич, С.К.Фоломкіна, С.Ф.Шатілов та ін.). Так, раціональне використання даного принципу на певному етапі роботи над мовним матеріалом у сполученні з прийнятими у школі принципами навчання іноземної мови (принципами функціональності, комунікативної спрямованості, ситуативної обумовленості та ін.) може сприяти удосконаленню лексичної сторони усного мовлення і читання.

Стосовно проблеми подолання мовних труднощів під час самостійного читання необхідно зазначити, що учнів потрібно цілеспрямовано навчати прийомам ознайомлювального читання, до яких вони часто звертаються на рідній мові. Під час ознайомлювального читання не вимагається повне та точне розуміння прочитаного. Ступінь розуміння може бути різним (від 70 до 100%, включаючи всю основну інформацію [9:23]). Необхідно навчити учнів виокремлювати в тексті так звані «сміслові віхи», тобто слова і групи слів, в яких закладено основний зміст; відносити інформацію до важливої чи другорядної; розуміти загальний логічний план викладу, тобто встановити смислові відношення між частинами тексту; об'єднати окремі факти у смислове ціле; розвивати вміння вірогідного прогнозування.

У книгах для читання всі нові слова представлені однаково, в той час, як у тексті є і такі слова, про значення яких не можна здогадатися, і слова, значення яких визначається по аналогії із словами рідної мови чи при допомозі аналізу словотворчих елементів. Незнайоме слово (і похідні від нього), яке часто зустрічається у даному тексті чи розділі, необхідно подавати з перекладом перед текстом, а слово, яке зустрінеться лише один раз, рекомендується не виносити в коментар, його переклад можна дати тут же в тексті, в дужках. Кожне слово (і всі його похідні) першої групи слід було б проаналізувати з точки зору повторюваності його у даному тексті (у тематичному розділі). Слова другої групи (про знання яких нескладно здогадатися) не рекомендується виносити у список нових слів і подавати коментарі. Слова, значення яких визначається із деякими труднощами, доцільно подавати з перекладом в кінці тексту.

Укладаючи рекомендації, які полегшують розуміння змісту тексту під час самостійного читання, важливо враховувати той факт, що не всі слова у тексті несуть однакове інформативне навантаження. Учні можуть не зрозуміти змісту кількох речень, однак, це не завадить розумінню тексту в цілому, виокремленню потрібної інформації. Іноді ж неправильне тлумачення лише одного слова чи однієї фрази може призвести до того, що подальше читання втрачає зміст [9:24]. Під час самостійного читання немає кому виправити ці помилки, тому доцільно було б виділяти в тексті (можливо, курсивом) основні смислові віхи, які містять основну змістову інформацію. Саме на них учні будуть концентрувати свою увагу під час читання

Робота із текстами для класного і домашнього читання має велику питому вагу у навчальному процесі в старших класах, коли читання носить чітко виражений пізнавальний характер. Навчальні тексти мають значні дидактичні можливості для розвитку усного мовлення і збагачення словникового запасу учнів.

Керована активізація лексичних одиниць у процесі самостійного читання і подальшого обговорення на уроці прочитаного передбачає чітку цілеспрямованість всіх вправ-завдань, систематичну повторюваність в них необхідних лексичних одиниць, сполучення усних форм роботи з письмовими, взаємозв'язок роботи над лексикою із змістовим аналізом прочитаного тексту, свідоме прагнення учнів закріплювати ті лексичні одиниці, які вивчаються, усвідомлення ними значення кожного виду роботи для розширення активного словника. «Цільові завдання за текстом слід формулювати таким чином, щоб вони допомогли учням правильно зрозуміти зміст тексту і вірно спрямовували їх увагу на ті елементи змісту тексту і його мовної форми, які представляють найбільший інтерес на даному етапі навчання [7:24]». Процесом читання тексту і подальшого його аналізу необхідно керувати таким чином, щоб потреба учнів у розумінні і запам'ятовуванні окремих лексичних одиниць визначалась їх бажанням зрозуміти зміст того, що читається, і потребою сказати щось із приводу прочитаного.

Організуючи самостійну роботу з текстами для домашнього читання, необхідно переконати учнів у тому, що домашнє читання – серйозна робота, яка вимагає великої і складної розумової діяльності, уваги, пам'яті і вольових зусиль, і що однією із важливих умов розуміння того, що читається, запам'ятовування необхідного мовного матеріалу і збагачення словникового запасу є не однократне читання текстів [7:24].

Читаючи текст повторно, учні виконують завдання, спрямовані на розуміння окремих деталей змісту і запам'ятовування необхідних лексичних одиниць. Зазвичай систематично та цілеспрямовано читають досить мало учнів, більшість школярів обмежуються текстами підручника та книгами для читання, які входять до навчально-методичного комплексу. Однією із причин цього є відсутність мотивації. Учні ставляться до читання як до навчального завдання. Для більшості з них читання на німецькій мові втратило свій основний зміст: отримання інформації, розширення кругозору, підвищення культурного рівня. Інтерес до читання знижується від класу до класу [9:22].

Інша причина тісно пов'язана з першою і полягає в тому, що під час читання іншомовного тексту учні стикаються із труднощами: вони не знають значень багатьох слів, їм доводиться часто звертатися до словника, що робить читання нецікавим, а учні швидко втомлюються. Щоб привчити їх до самостійного читання на німецькій мові методисти рекомендують наступні напрямки вирішення проблеми: 1) формувати мотивацію даного виду мовленнєвої діяльності, прививати інтерес до читання; 2) навчити учнів долати мовні труднощі під час читання, вилучати інформацію із тексту. Формування мотивації читання на німецькій мові тісно пов'язане із самою діяльністю. В основі мотивації читання лежить усвідомлення учнями його користі і необхідності, а також передчуття задоволення, яке дає сам процес читання чи досягнення мети читання – отримання інформації.

Вдало дібрані і добре опрацьовані тексти будуть сприяти розвитковій інтересу учнів до даного виду мовленнєвої діяльності, ці тексти повинні відповідати віковим інтересам дітей, відображати міжпредметні зв'язки. Доцільно дати учням вказівки стосовно того, як їм необхідно орієнтуватися у текстах з точки зору їх змісту; дати завдання факультативного характеру, які будуть спрямовувати увагу школярів на змістову сторону того матеріалу, який вони читають, а також коментар, який частково знімає мовні труднощі і полегшує розуміння під час самостійного читання. Тексти для читання слід добирати так, щоб кожен учень зміг знайти у книзі для читання матеріали, які його цікавлять. Бажано було б об'єднати тексти у тематичні розділи [9:23].

Щоб учень зміг зорієнтуватися у розділі, доцільно подати резюме на початку кожного тексту. Форма резюме може бути різною: у кількох реченнях коротко викладається основний зміст тексту; у скороченому варіанті подається початок оповідання на рідній мові; при допомозі кількох речень описується ситуація, читача вводять в курс справи; наводяться одне-два речення із тексту, які відображають основну ідею оповідання, чи найважливіший епізод; у кількох реченнях дається основна ідея тексту. До текстів можна скласти завдання, які допоможуть учням краще осмислити прочитане, виокремити головне у змісті, зрозуміти основну ідею; будуть стимулювати їх розумову діяльність.

Первинні навчальні дії з лексичними одиницями передбачають виконання так званих мовних вправ, які дозволяють визначити, виокремити та відпрацювати специфічні труднощі засвоєння конкретного мовного матеріалу і тим самим сприяють створенню орієнтовної основи для мовленнєвих дій на наступному уроці, прискорюють та полегшують оволодіння лексичними одиницями у процесі мовленнєвої практики. «Умовно виокремлюють вправи, безпосередньо пов'язані із змістом тексту, який читається, і вправи, у яких лексичні одиниці розглядаються ізольовано від тексту. Якщо перші спрямовані в основному на засвоєння внутрішньої (смысловой) сторони лексичних одиниць, то другі переважно спрямовані на запам'ятовування чи утримання в пам'яті зовнішньої сторони лексичної одиниці (її написання та звучання), тобто на закріплення у пам'яті учнів зоро-слухо-рухового образу лексичної одиниці [7:24].

Наведемо приклади першої та другої підгруп вправ. Перша підгрупа вправ: 1) визначте, якій частині тексту можна було б дати заголовок наступним словом (словосполученням, реченням); 2) визначте, у якому із наступних значень ... вжите дане слово у тексті; 3) визначте, хто із персонажів промовляє такі слова ...; 4) знайдіть у тексті слова, які зустрічаються кілька разів, подумайте, чому вони повторюються; 5) поставте питання до тексту і включіть до них, де можливо, наступні слова ... Друга підгрупа вправ: 1) пригадайте синоніми (антоніми) до слів ...; 2) пригадайте, які ви знаєте приказки та прислів'я або вірші, у яких *x* є наступні слова ...; 3) згрупуйте слова, які позначають вчинки людей, їх внутрішній стан, їх взаємовідносини; слова, в яких міститься опис природи, місцевості, предметів або речей. Дані вправи рекомендується виконувати для повторення та семантизації тієї активної лексики, яка є необхідною в конкретній навчальній ситуації [7:25].

У старших класах практикується також реферування статті, бесіда за прочитаним, іноді переклад (вбірково). Доцільними для підготовки до реферування можуть бути такі вправи, як: підкреслити у статті слова, які виражають головну думку; передати основний зміст одним реченням (декількома реченнями). Ця робота проводиться більш ефективно, якщо враховуються інтереси та нахили учнів. Наприклад, обираються коментатори з різних питань: спорт, мистецтво, політика, економіка, наука. Іноді учні міняються ролями, наприклад спортивний коментатор стає політичним оглядачем [8:41]. Це дозволяє розширити загальний кругозір учнів, вирішувати загальноосвітні завдання, і, звісно, підвищує рівень практичного володіння мовою.

Отже, самостійна робота учнів під час вивчення німецької мови, зокрема засвоєння лексики та удосконалення навичок читання, має важливе значення у досягненні цілей навчання, передбачених програмою. Якщо самостійна робота ведеться систематично, вона, без сумніву, сприяє міцному засвоєнню німецької мови у єдності з розвитком прийомів навчальної праці учнів. У результаті систематичної та правильно організованої самостійної роботи учнів над лексикою вони здобудуть необхідний запас слів і вміння користуватися ними. Вміла організація самостійної роботи сприяє формуванню в учнів важливої риси характеру – ініціативності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бим И.Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе: Проблемы и перспективы. – М.: Просвещение, 1988. – 256 с.
2. Виленкина Е.Э. Методика самостоятельной работы учащихся старших классов по лексике. /Иностранные языки в школе. - 2010. - № 8. - С. 35-39.
3. Вишневський О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови. Посібник для вчителів. – К.: Рад. шк., 1989. – 224 с.
4. Вишневський О.І. Методика навчання іноземних мов: Навч. посіб. – 2 –ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2011. – 206 с.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-ге, випр. і перероб. /Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
6. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л.С.Панова, І.Ф.Андрійко, С.В.Тезікова та ін. – К.: ВІЦ «Академія», 2010. – 328 с.
7. Нуриахметов. Г.М. Самостоятельная работа старшеклассников с лексикой. /Иностранные языки в школе. - 1988. - № 3. - С. 23 -27.

8. Паршина И.В. Самостоятельная работа учащихся по иностранному языку. /Иностранные языки в школе. - 1987. - № 2. - С. 40- 41.
 9. Поздеева Е.К. О самостоятельном чтении учащихся на иностранном языке. /Иностранные языки в школе. - 1990. - № 2. - С. 22 -24.
 10. Разинов П.А. Проблема самообразования и самообучения иностранному языкув школе. /Иностранные языки в школе. - 1989. - № 4. - С. 8 -14.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Токарєва – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: актуальні проблеми методики викладання німецької мови в середній школі.

УДК 378.147.091.33:811.111

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ РОЛЬОВОЇ ГРИ

Тетяна ТРУХАНОВА (Кропивницький, Україна)

Т.І. Труханова. Навчання майбутніх вчителів англійської мови організації та проведення рольової гри.

В статті розглядається проблема навчання майбутніх вчителів організації та проведення рольової гри на уроках англійської мови. Обґрунтована необхідність навчання студентів розробляти рольові ігри. Розглядаються етапи рольової гри, їх зміст, пропонуються вправи та завдання, ролі. Особливу увагу приділяється проблемі формування ситуацій для рольової гри. Надається аналіз ситуацій, запропонованих у діючих підручниках з англійської мови та аналіз типових помилок в ситуаціях, розроблених студентами 4-го курсу мовного ВНЗ.

Ключові слова: рольова гра, ситуації, підручники, ролі, завдання, підготувати рольову гру, організувати рольову гру.

Tetiana Trukhanova. Teaching future teachers of English to organize and realize role plays.

The article deals with the problem of teaching future teachers how to prepare and organize role play at the English lessons. The need to teach students how to develop role plays is founded. The stages of role play organization, their content are described. Exercises, tasks, roles are suggested. Special attention is paid to the problem of creating situations for role play. Those situation 1) suggested in modern textbooks and 2) created by students are analysed.

Keywords: role play, situations, textbooks, roles, tasks, prepare role play, organize role play.

Рольова гра – це один з методів сучасних ігрових інтерактивних технологій [1], які зараз набувають поширення в практиці навчання іноземних мов. Безумовно, цей метод дуже цінний, оскільки він може застосовуватись у спілкуванні з метою встановлення і підтримки соціальних контактів, стосунків, ролей; обговорення шляхів вирішення проблем, знаходження та надання інформації; для спілкування по телефону; обговорення ідей та інше. Тобто, цей метод, як ніякий інший сприяє не лише формуванню навичок та вмінь говоріння, а й соціальної компетенції. Щодо цієї компетенції, то ми повинні визнати, що на уроках не так вже багато можливостей для її розвитку, і це доводить особливу цінність рольової гри для формування здатності «вступати в комунікативні стосунки з іншими людьми, орієнтуватися у соціальній ситуації і керувати нею»[4, с. 14].

Рольова гра, на думку Керол Лівінгстоун, це діяльність, що дає можливість учневі практикуватись у мові, аспектах рольової поведінки і виконанні ролей, які, можливо, треба буде виконувати у реальному житті [6, с. 22].

Не зважаючи на те, що в методичній літературі проблема підготовки, організації та проведення рольової гри розглядається вже протягом десятків років [2, 3, 5, 6, 7], поки що ми не можемо стверджувати, що вчителям іноземної мови досить легко інтегрувати рольову гру в навчальний процес, до того ж у чіткій відповідності до вимог програми. Логічно передбачити, що рольову гру варто застосовувати в кінці тематичного циклу, коли вже засвоєний мовний та мовленнєвий матеріал.

Вчителі ставляться позитивно до використання рольових ігор, але використовують їх нечасто з різних причин: «не вистачає часу»; «спробувала: учням не сподобалося», «гра не вдалася»; «дуже складно розробити: вимагає багато часу» та інші.